

Kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Innspill til stortingsmeldingen om kvalitet i høyere utdanning

Vi viser til Kunnskapsdepartementets brev av 18.2.16, og takker for anledningen til å få gi innspill til stortingsmeldingen om kvalitet i høyere utdanning. Første del av vårt innspill har fokus på eget arbeid og erfaringer som svar på statsrådets spørsmål 1-7, mens andre del tar for seg nasjonale utfordringer, rammevilkår og virkemidler som svar på spørsmål 8-10. Dette med utgangspunkt i del 1. Vi har først noen innledende kommentarer knyttet til kvalitetsbegrepet i høyere utdanning som svar på statsrådets forslag til fem faktorer som er avgjørende for god utdanningskvalitet.

Faktorer for utdanningskvalitet

Statsråden trekker fram fem faktorer som er avgjørende for god utdanningskvalitet:

1. Vi må ha høye ambisjoner på studentenes vegne
2. Vi må tilby aktiviserende og varierte læringsformer
3. Vi må skape en kvalitetskultur
4. Vi må integrere studentene i det akademiske fellesskapet
5. Vi må sikre samspill med arbeidslivet

Statsrådets fem faktorer er viktige, og det er positivt om sektoren har en felles forståelse av hva som er grunnleggende faktorer for kvalitet i utdanning. Vi vil spesielt fremheve at statsråden under faktor fem trekker fram sektorens dannelsesoppdrag i samspill med solid fagkunnskap. Vi har i dag mange eksempler på at spesielt etisk refleksjon er en viktig del av dette oppdraget.

Vi er tilfreds med at statsråden ikke gjør et forsøk på å definere kvalitet ytterligere. Det har vært en lang diskusjon i sektoren om definisjonen av utdanningskvalitet og hvordan dette eventuelt kan måles. Konklusjonen synes å være at enkle definisjoner ikke egner seg til å beskrive kvaliteten for et så komplekst område som utdanning, og at kvantitative parametre ikke alene vil kunne brukes til å si noe om kvalitet i utdanning.

Vi ønsker i den forbindelse å trekke fram noen erfaringer fra kvalitetsdebatten på andre områder.

Postadresse 7491 Trondheim	Org.nr. 974 767 880 E-post: postmottak@adm.ntnu.no http://www.ntnu.no/administrasjon	Besøksadresse Hovedbygget Høgskoleringen 1 Gløshaugen	Telefon + 47 73 59 80 11 Telefaks + 47 73 59 80 90	Saksbehandler Marit Skimmeli Tlf: + 47 73 59 80 72
--------------------------------------	--	---	---	---

Kvalitet i forskning har sine veletablerte kvalitetsparameter knyttet til blant annet vitenskapelig publisering gjennom fagfelleverdinger og publikasjonspoeng, men debatten om hvor gode mekanismene er i å stimulere blant annet kvalitet versus kvantitet har tiltatt de siste årene. Kvalitet i grunnskolen har vært et nasjonalt debatttema i mange år. Til tross for mye forskning- og utviklingsprosjekt på feltet, er det fremdeles uenighet om hva som skal til for å legge til rette for god læring. Kvalitetsdebatten pågår også i andre sektorer, blant annet kultursektoren hvor forskningsprogrammet «Kunst, kultur og kvalitet» i regi av Kulturrådet (som skal gi kunnskap om og bidra til refleksjon rundt kvalitet, kvalitetsforståelser, også her koblet opp mot blant annet relevans). Dette sier noe om at det å finne omforente kvalitetsforståelser, både nasjonalt og på institusjonsnivå, er utfordrende. Kvalitetstilnærmingen i høyere utdanning har sitt utspring i Bologna-prosessen, og har i Norge blitt tett koblet til kvalitetssikringssystemer og NOKUTs arbeid. Dette har vært et viktig grunnlag for økt forståelse for kvalitet i høyere utdanning, men kan ikke sies å ha stimulert vitenskapelig ansatte til å ta eierskap til kvalitetsbegrepet i høyere utdanning. Det er mange årsaker til dette, men vi opplever at sektoren nå er mer moden for å diskutere kvalitet i en faglig-pedagogisk kontekst. Det er et godt utgangspunkt.

Selv om vi bifaller statsrådets fem punkter, ønsker vi imidlertid å supplere med én faktor som vi mener bør inngå, alternativt at faktoren utvides til: *Vi må gi studentene rammebetingelser som gjør det mulig å oppfylle både våre og studentenes egne ambisjoner.* Vi opplever nemlig formen i faktoren som noe passivt på studentenes vegne. Det er viktig at studentenes egne ambisjoner og delaktighet i læringsprosessen ligger til grunn, og at det legges vekt på studentens læringsfelleskap. Videre mener vi at det i faktoren fem bør stå: *Vi må sikre samspill med arbeids- og samfunnsnivå.* Vi ønsker å inkludere *samfunnsnivå* i faktoren fordi den da bedre uttrykker samfunnsoppdraget vårt.

Statsråden har bedt oss om innspill fra eget arbeid og erfaringer, og vi gir en rekke slike i innspillet vårt. Her vil vi spesielt peke på fire punkter som vi finner viktige: to karriereløp for vitenskapelige ansatte (professor og dosentløpet), etter og videreutdanning, lærerutdanning og digitalisering. Disse punktene utdypes senere i dokumentet.

Etter hvert som flere insentiver for utvikling av utdanning, økt pedagogisk kompetanse og mer forskning på høyere utdanning kommer på plass vil kunnskapsgrunnlaget øke. Det er derfor viktig at diskursen om kvalitet i høyere utdanning fortsetter, og ikke lukkes for tidlig med et ønske om enkle indikatorer som grunnlag for blant annet finansiering av sektoren. Da kan vi risikere å bevege sektoren i feil retning. Vi viser her videre til avsnittet om «Nasjonale utfordringer, rammevilkår og virkemidler» i del 2 av vårt innspill.

Del 1:

Styret og ledelsens oppfølging (spørsmål 1 og 2)

Styret følger opp studieprogrammets resultat og fagmiljøenes ambisjoner gjennom faste styresaker. I mars behandler vi kvalitetsmelding for utdanning som oppsummerer fakultetenes analyser av kvaliteten i egne studieprogram. Kvalitetsmeldingen inneholder også forslag til tiltak til vår plan- og budsjettprosess. Analysene i kvalitetsmeldingsprosessen blir videre brukt som grunnlag for en

strategisk vurdering av studieporteføljen i juni, før vi fatter endelig vedtak om NTNUs portefølje og faglige ambisjon for studietilbudet i oktober. Vi må påse både at kvalitetskrav i vår interne akkrediteringsprosess er tilfredsstillende, og at vi ivaretar samfunnsoppdraget og oppfyller NTNUs strategi gjennom å tilby en helhetlig portefølje med relevant utdanning av høy internasjonal kvalitet.

For et stort breddeuniversitet med et omfattende studietilbud er det en utfordring å vurdere både resultat og ambisjoner i bredt, og å bidra til å utvikle en tydelig profil på NTNUs studietilbud. Dette handler blant annet om utfordringer i å ivareta både bredde, spiss og relevans. Men det handler også om at våre vurderinger blir spesielt krevende når det i relativt liten grad er en nasjonal debatt vi kan bygge på. Vi mener i det er grunn til å spørre oss selv om vi har et godt nok nasjonalt og internasjonalt blikk når vi gjør våre porteføljevurderinger.

Styret har en krevende jobb foran seg nå som fusjonsmålene om samordning av vår studieportefølje skal følges opp. Det er et spennende arbeid hvor vi jobber med å utvikle ambisjoner for våre utdanningsområder. Et sentralt element her vil være NTNUs rolle som utdanningsaktør i en nasjonal og internasjonal kontekst, og på EVU-området. Enkelte arbeidsgrupper tar sikte på å nyansere ambisjoner for regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Slik kan vi forhåpentligvis bidra til å utvikle den nasjonale debatten.

Vi forholder oss til en stadig mer heterogen gruppe studenter med ulike behov, og må tilrettelegge for denne utviklingen. Dette er utfordrende i en sektor som tradisjonelt har forholdt seg til den «19-årige heltidsstudenten». Vi må møte disse utfordringene slik at vi kan bidra til et nasjonalt kompetanseløft for alle studentgrupper.

Rapportering og diskusjon i styret følges tett opp av rektoratet gjennom årlige dialogmøter med ledelsen på alle fakultet. Er det studieprogram som eksempelvis har rekruttert dårlig over flere år eller fått lav score i Studiebarometeret, tas dette direkte opp i prorektors utdanningsdialogmøter med fakultetsledelsen.

Utvikling av utdanning – lokalt, nasjonalt og internasjonalt (spørsmål 3)

Spørsmålet om hvordan vi jobber med å styrke utdanningene alene og i samarbeid med andre er omfattende og besvares også i noen av de øvrige spørsmålene, blant annet i avsnittene om relevans, frafall og gode eksempler. Vi velger derfor her å legge mest vekt på våre viktigste strategiske satsninger og det nasjonale og internasjonale perspektivet.

NTNU jobber systematisk med å styrke vår utdanning, både gjennom strategiske satsinger og løpende kvalitetsarbeid. Arbeidet er forankret i NTNUs strategi 2011–2020 *Kunnskap for en bedre verden* som har som mål at all utdanning skal være preget av kvalitet på et høyt internasjonalt nivå, faglig og pedagogisk.

Vårt kontinuerlige forbedringsarbeid skjer innenfor rammene av NTNUs kvalitetssystem for utdanning. Systemet sikrer kontinuerlig dialog mellom studenter, faglærere, ledelse og arbeidsliv om utvikling av kvalitet i emner, program og studieportefølje.

NTNUs strategiske kvalitetsfremmende satsinger på utdanning bygger på en forståelse av at undervisningskvalitet fremmes når de ulike styringsnivåene ved NTNU drar i samme retning, finner støtte i nasjonale og internasjonale satsinger og insentiver og er i god gjensidig dialog med dem som bidrar til undervisningen og studentene. Satsingen bygger videre på en forståelse av at utdanning av høy kvalitet utvikles i et faglig og sosialt fellesskap av lærere, studenter og administrativt støtteapparat hvor infrastrukturen støtter opp under undervisningen og studentens læring. En forståelse for at et universitetspedagogisk kompetanseløft er en forutsetning for kvalitetsutvikling, ligger også til grunn for satsingene.

NTNU Toppundervisning utgjør en vesentlig del av vår strategiske satsing. NTNU Toppundervisning ble startet i 2015 etter at vi i 2013/2014 først initierte prosjektet *Utviklingsprosjekt og SFU* (Senter for fremragende utdanning). Prosjektet skulle identifisere gode og fremragende utdanninger. Satsingen ble fulgt av midler til ulike prosjekt som skulle stimulere til ytterligere kvalitetsøkning i de miljøene som utmerket seg positivt gjennom dokumenterte resultat og/eller innovative ideer for arbeid med kvalitetsutvikling. I dag består NTNU Toppundervisning av en portefølje av utviklingstiltak som sammen skal styrke undervisningskompetansen gjennom å utvikle innovative undervisnings-, lærings- og vurderingsformer. Tiltakenes overordnede målsetting er økt læringsutbytte hos studentene.

I NTNU Toppundervisning er satsing på digital infrastruktur og støttetjenester fremtredende gjennom tiltakene *IT i utdanningen* (e-læringssystem, digital eksamen og digitale tjenester) og *Pedagogisk støtte og kompetanseheving* (læringsstøttesenteret). Tiltak som stimulerer til universitetspedagogisk kompetanseheving fremmes gjennom tiltakene *Pedagogisk meritteringssystem* og *Insentivsystem* (se avsnitt om «Undervisningskompetanse og pedagogisk meritteringssystem» for en mer utdypende beskrivelse). Tiltaket *Alternative vurderingsformer* har som målsetting å utvikle kvaliteten i vurdering gjennom å stimulere til en mest mulig pålitelig, gyldig og læringsfremmende vurdering av kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Gjennom tiltaket *Universitetsskoler* inngår en satsing for styrking av samarbeid med skolen. Vi viser til www.ntnu.no/universitetsskole og vårt innspill i Humaniorameldingen for ytterligere beskrivelse av satsningen.

En figur som viser NTNU Toppundervisning finnes i del 2 av dokumentet. Utviklingstiltakene er beskrevet nærmere på våre nettsider: <http://www.ntnu.no/toppundervisning>.

Det er etablert interne og eksterne arenaer for kompetanseutvikling og erfaringsspredning slik at ansatte som er involvert i satsingene som er beskrevet ovenfor, kan lære av hverandre og bidra til andres læring. *Læringsfestivalen*, en årlig nasjonal konferanse for universitets- og høyskolesektoren om læring og teknologi, er vår største eksterne arena for denne typen erfaringsspredning.

Nye former for læring og undervisning som en følge av økt digitalisering, øker behovet for et systematisk utviklingsarbeid i fagmiljøene. Vi har ambisjon om å bli blant de beste universitetene i utvikling og innføring av innovative og digitale læreprosesser som styrker utdanningskvaliteten. For å nå ambisjonen er det behov for en sterkere *koordinering* av institusjonelle, nasjonale og internasjonale initiativ som allerede er igangsatt ved NTNU og nye initiativ som vil bli fremmet.

Blant de igangsatte initiativene finnes flere som sorterer under NTNU Toppundervisning. Det er videre behov for å gi initiativene en *tydeligere strategisk og operasjonalisert forankring*. Dette er bakgrunnen for at vi våren 2016 etablerer programmet *Digitalisering av utdanningsområdet*.

Digitalisering av utdanningsområdet har som formål at utdanningen ved NTNU skal være preget av kreativitet, innovasjon og eksperimentering i campus-baserte og nye nettbaserte emner og utdanningsmodeller. Fokus på nettbasert utdanning bidrar til kvalitetsutvikling av NTNUs EVU-tilbud. I arbeidet med å realisere denne ambisjonen skal programmet stimulere til innkjøp og utvikling av brukervennlige IKT-/støttesystemer og teknologier. Digitalisering og standardisering er et viktig virkemiddel for kvalitetsheving og effektivisering av utdanningsområdet.

Gjennom å evaluere effekten av nye digitale tjenester i læreprosessen og bruke resultatene i videre utviklingsarbeid, er formålet å bidra til kompetanseheving, skape mer motiverende læreprosesser, senke frafall og øke studentenes kvalitative utbytte av studiet i en forskningsinformert utvikling av utdanningsområdet.

Våre målsettinger er langsiktige, og programmet etableres derfor for en periode på 5 år.

Vi har også iverksatt tiltak for utvikling av undervisningsareal. Undervisningsareal utgjør en viktig del av infrastrukturen for læring. Areal innenfor dagens og fremtidens campusløsninger, kan utvikles og brukes for å bygge opp under læringsmålene i de enkelte studieprogrammene. Et eksempel på nytenking rundt bruk av *dagens* campusløsning er prosjektet KOOPEN som er beskrevet i avsnittet «De gode eksemplene». *Fremtidens* campus, slik den er framstilt i Campusprosjektet, har som mål at NTNUs lærings- og arbeidsarealer skal bli et strategisk verktøy for å realisere NTNUs faglige ambisjoner. Campusprosjektet skal sikre at vi skaper gode møteplasser, fremtidsrettede rom for læring og realiserer campus NTNU som et levende laboratorium med arenaer for utvikling og eksperimentering med nye lærings- og arbeidsformer innen forskning, utdanning, innovasjon og formidling.

Vellykket samhandling og godt utviklingsarbeid forutsetter god ledelse på alle nivå. Fokus på utdanningsledelse, og spesielt studieprogramledelse, står derfor sentralt i vårt kvalitetsarbeid. NTNU arrangerte høsten 2012 en nasjonal konferanse om utdanningsledelse. Som en oppfølging av konferansen gjennomførte vi våren 2013 pilotprosjektet «Program for utdanningsledelse» som ble finansiert av SAK-midler fra Kunnskapsdepartementet. Programmet var et samlingsbasert lederutviklingsprogram for Universitets- og høyskolesektoren. Basert på evalueringen av dette programmet gjennomførte vi høsten 2013/våren 2014 en egen pilot på et lederutviklingsprogram for studieprogramledere. Vi skal høsten 2016 tilby dette programmet på nytt.

Parallelt med dette har vi med jobbet med mandat for studieprogramledere på NTNU. Dette ser vi som viktig for å lykkes med ambisjonene for våre studieprogram. Mandatet ble vedtatt i desember 2015 og beskriver forventninger til studieprogramleders oppgaver, og rammer for arbeidet. Utvikling av kvalitet i studieprogram er en kollektiv oppgave for fagmiljøet, men studieprogramleder har et spesielt ansvar for å bidra til å utvikle læringsmiljø og faglig og pedagogisk kvalitet i

studieprogrammet. Mandatet er utformet i samsvar med NTNUs kvalitetssystem, og ivaretar muligheten for ulike ledelsesmodeller basert på programmenes egenart.

Nasjonalt samarbeid

Når det gjelder arbeidet vi gjør med å styrke vårt samarbeid med andre aktører nasjonalt er fusjonen naturlig nok vårt viktigste grep.

- Samordning av studieprogram. Lærerutdanning!
- Flercampus sett i sammenheng med kvalitet i utdanning. Koblet til digitalisering.

Tekst er under utarbeidelse (jf styresak om portefølje 16.6).

I tillegg til fusjon jobber vi også med nasjonal koordinering av små fag. Vi viser her til vårt innspill til Humaniorameldingen og siste avsnitt i del 2.

Internasjonalt samarbeid

Vårt arbeid med å fremme kvalitet gjennom tettere allianser med utenlandske miljøer og bedre integrering av utdanning i det internasjonale samarbeidet bygger blant annet på vår internasjonale handlingsplan. Deltakelse i det globale kunnskapssamfunnet gjennom Horisont 2020 og Erasmus+ er blant hovedprioriteringene i handlingsplanen.

Det arbeides strategisk for å nå de konkrete målsettingene vi har satt oss, og så langt er resultatene gode. NTNU er det universitetet i Norge som p.t. (mai 2016) har fleste prosjekter og størst inntekt både fra Horisont 2020 og Erasmus+.

De to programmene støtter forskjellige samarbeidsaktiviteter gjennom et variert og koordinert virkemiddelapparat. Forskergrupper som samarbeider enten bilateralt eller i multilaterale konsortier ser verdien av å kunne benytte virkemidler fra begge programmene for å utvikle et bredt anlagt samarbeid som både favner utdanning, forskning og innovasjon. Gjennom å kombinere fremragende forskning, utdanning og innovasjon er det rimelig å anta at kvalitet fremmes på alle områdene. En slik tilnærming innenfor de enkelte partnerskap kan i større grad systematiseres og utnyttes. Dette vil vi jobbe videre med framover.

Med NTNUs medlemskap i Climate KIC i 2015 får vi nå erfaringer med deltakelse i et EU-finansiert nettverk av utvalgte akademiske institusjoner, offentlig sektor og næringsliv. Dette er et av de tre nettverk etablert av Horisont 2020 under initiativet The European Institute of Innovation and Technology. Målet er å integrere utdanning, entreprenørskap og innovasjon for å finne bærekraftige løsninger på klimautfordringene. Deltakelse gir NTNU tilgang til et bredt internasjonalt nettverk innenfor ett av våre prioriterte satsingsområder, og ikke minst gir medlemskapet attraktive muligheter for studenter. NTNU håper å kunne bygge videre på positive erfaringer med denne type internasjonalt samarbeid som kobler forskning, utdanning og innovasjon.

Når det gjelder internasjonalt samarbeid om praksisopphold eller studieelementer som inngår i studieprogrammer, ser vi behov for nasjonal koordinering, særlig i forhold til kvalitetssikring.

Vi ønsker at normen skal være å ha internasjonale representanter fra tilsvarende fagmiljøer i evalueringspanelet når vi gjennomfører periodiske studieprogramevalueringer. Dette sikrer at vi kan

måle kvaliteten i forhold til internasjonale standarder og vi kan få verdifulle råd om utviklingsmuligheter for våre studieprogrammer.

Relevans (spørsmål 4)

Arbeidet med å sikre god relevans handler blant annet om vår evne til å skape gode møte- og samarbeidsarenaer med samfunns- og arbeidsliv. Samarbeid med samfunns- og arbeidsliv er en viktig del av samfunnsoppdraget og et prioritert område for NTNU. Vi forventer at dette området styrkes etter fusjonen. Fusjonsplattformen sier at nye NTNU skal være den viktigste nasjonale kunnskapsleverandøren til norsk næringsliv og vi skal ha et velutviklet samarbeid med arbeidslivet internasjonalt, nasjonalt og regionalt. Et av de målene for fusjonen er at NTNU skal utvikle sin rolle som samarbeidspartner for innovasjon regionalt, nasjonalt og internasjonalt, og utvikle en politikk for samarbeid med arbeidslivet. Dette ser vi i sammenheng med NTNUs råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA) hvor fusjonen medfører behov for etablering av nytt RSA.

Vi har allerede et velutviklet samarbeid med samfunns- og arbeidsliv. På institusjonsnivå har vi etablert rammeavtaler med mange store konsern og bedrifter og et titalls næringslivsringer. Gjennom næringslivsringene involveres partnere i næringsliv, industri og offentlig forvaltning i et samarbeid for å styrke utdanningen. Samarbeid med offentlig sektor er viktig, for eksempel har både medisinstudiet og helsevitenskap systematisk samarbeid med Helse Midt-Norge og andre aktører i helsesektoren, mens lærer- og lektorutdanningen har flere titalls partnerskapsskoler. Som en del av NTNUs kvalitetssystem gjennomføres jevnlig arbeidsgiver- og kandidatundersøkelser, og alle studieprogram skal gjennomføre en periodisk evaluering hvert femte år med innspill fra studenter, arbeidsliv og eksterne aktører nasjonalt eller internasjonalt. Videre har vi satset strategisk på utvikling av NTNU Bridge, Alumni og START NTNU¹.

NTNUs etter- og videreutdanning (EVU) har som hovedmålsetting å tilby videreutdanning av høy kvalitet tilpasset arbeidslivets behov. Ambisjonen er at NTNU skal være en ledende aktører på videreutdanning i teknologi og teknologi i kombinasjon med økonomi og ledelse og videreutdanning for lærere og i helse- og velferdsfag. Vi skal fremme videreutdanningstilbud på lik linje med grunnutdanning og tilbudet skal ha en fleksibel struktur med valgmuligheter. Vi skal tilby etterutdanning innenfor områder som fakultetene/instituttene prioriterer.

Praksisnær utdanning er viktig, og vi har mange eksempler på hvordan det kan brukes til å gjenspeile kompetansebehovene i arbeids- og samfunnsliv, og dermed bidra til å sikre god relevans. En god del studier ved NTNU har krav til praksis. I lærerutdanningene, profesjonsstudiet i psykologi og helsefaglige utdanninger er praksis lagt inn som en del av utdanningene. Ved teknologi- og arkitektstudiene må studentene selv skaffe seg praksis i en bedrift. Vi har gode erfaringer med bruk av mer praksisorienterte komponenter i studieprogrammene fra blant annet Humanistisk fakultet, og viser her til vårt innspill til Humaniorameldingen. Man kan tenke seg å utvide praksiselementer mer systematisk til flere utdanningsområder, men det må i så fall diskuteres ytterligere.

¹ NTNU Bridge er NTNU sin offisielle koblingsportal mellom NTNU-studentene og arbeidslivet i samarbeid om tema til oppgaver, praksisplasser og jobber. Start NTNU er en frivillig studentorganisasjon som fremmer innovasjon og entreprenørskap på NTNU.

Det medisinske fakultet har gode erfaringer med bruk av kombinerte stillinger. Kombinerte stillinger sikrer nærhet til praksisfeltet, og bidrar til økt relevans. Dette er essensielt innenfor medisin og helsefag, men er også relevant innenfor andre fagområder. Ved våre to universitetsskoler ansettes nå faglærere fra NTNU i kombinerte stillinger; faglærerne har 20% stilling ved skolene og 80% ved NTNU.

Mye kan gjøres strategisk på institusjonsnivå for å stimulere til fokus på relevans, men vi mener det er viktig at dette arbeidet skjer kontinuerlig og fagnært i våre studieprogram. Rammen for dette arbeidet ligger i NTNUs kvalitetssystem for utdanning. Systemet sikrer kontinuerlig dialog mellom studenter, faglærere, ledelse og arbeidsliv om utvikling av kvaliteten i studieprogrammet. Her er blant annet studieprogramleder og studieprogramråd sentrale aktører. Det er her fagkompetansen i utdanning og forskning skal realisere sin kunnskap, både mot studenter og omverden. Dette leddet kan styrkes ytterligere. Samtidig utvikles programmene «innenfra» med utgangspunkt i ny forskning.

Vårt samfunnsoppdrag handler om lytte til verden rundt oss, men også om å utfordre arbeidslivet når det gjelder den kompetanse de benytter seg av, og hva som anses som en relevant kandidat. Disse perspektivene er ikke alltid lette å forene, og det er viktig at begge perspektiver ivaretas både i de samarbeidsfora vi selv etablerer og i den nasjonale debatten om relevans. Vi viser her til vårt innspill til Humaniorameldingen som drøfter relevansbegrepet.

Oppsummert vil vi si at vi har mange samhandlingsarenaer som kan bidra til økt relevans, men vi er mer usikre på om vi har de riktige og hvordan vi på best mulig måte sørger for god balanse og dynamikk mellom nasjonale og institusjonelle arenaer, og mer fagnære arenaer på studieprogramnivå. I arbeidet med vår nye politikk for samarbeid med arbeidslivet vurderer vi blant annet å endre vårt RSA slik at det har en tydeligere og tettere kobling til våre utdanningsområder og studieprogramråd. Vi ønsker flere RSA istedenfor ett overordnet, og med en tematisk organisering knyttet til 3 faglige felt.

Å forberede studentene på et arbeidsliv i kontinuerlig omstilling gjør vi gjennom å tilby relevante studieprogram med god forskningsbase. Men det handler også om å stimulere nysgjerrighet, samhandlingskompetanse og kritisk tenkning hos studentene våre. Vi sier at ved endt utdanning kan NTNU-studenten faget sitt, er mer nysgjerrig enn da hun begynte, og har gode verdier. Kvalifikasjonsrammeverkets krav til generell kompetanse angir krav her, men vi ønsker å utvikle vår institusjonelle tilnærming. Ekspert i Team (EiT) er et eksempel på et strategisk grep for å utvikle studentenes samarbeidskompetanse i tverrfaglig teamarbeid. EiT ble opprettet i 2001 etter innspill fra arbeidslivet, og er et obligatorisk emne på masternivå. (Det er det eneste emnet på NTNU som eies av rektor). EiT har vært en suksess, men vi skal ikke legge skjul på at det også har vært en krevende øvelse fra en institusjonelt perspektiv. For å forberede studentene våre best mulig på et arbeidsliv i kontinuerlig omstilling, ser vi at både innovasjon (nysgjerrighet) og spesielt kritisk tenkning/etisk refleksjon har potensial i dagens samfunn. «Ikke i stedet for solid fagkunnskap, men i samspill med solid fagkunnskap» som statsråden selv sier i sin invitasjon.

Frafall (spørsmål 5)

Det viktigste NTNU gjør for å forhindre uønsket frafall og øke gjennomstrømningen i våre utdanninger er å jobbe bredt for at studentene skal lykkes med studiene de har valgt. Det innebærer også arbeid med god informasjon i forkant av studievalg, støtte og tilrettelegging underveis i studiene og et kontinuerlig arbeid med å sikre god kvalitet og utvikling av både innhold og undervisnings- og læringsformer.

Vi har i mange år hatt stor oppmerksomhet på uønsket frafall og lav gjennomstrømning. Vi har lagt ned mye arbeid i å forhindre frafall og øke gjennomstrømningen, og har signalisert tydelige forventninger til fakultetene om at dette arbeidet skal prioriteres. Analyser og iverksatte tiltak etterspørres i de årlige styringsdialogmøtene og utdanningsdialogmøtene med fakultetene. Som et ledd i det systematiske arbeidet med uønsket frafall og lav gjennomstrømning er analyser og oppfølging av tiltak på dette området også gjort til et sentralt tema i forbindelse med rapportering på resultat kvaliteten i kvalitetsmeldingen.

Kartlegging av frafall

For å kunne iverksette riktige tiltak trengs informasjon på studieprogramnivå om hvorfor studenter velger å slutte eller bruker lengre enn normert tid på å fullføre studiene. Her bruker vi informasjonen vi får gjennom ulike evalueringer og generelle undersøkelser² samt NTNUs egne undersøkelser knyttet til kvalitet i utdanningen. For eksempel ble studenter som er forsinket bedt om å oppgi de viktigste årsakene til at studieprogresjonen ikke er gjennomført som forventet i forrige læringsmiljøundersøkelse (2015). De tre viktigste årsakene oppgis å være for liten egeninnsats (35 %), faglige utfordringer (32 %) og sykdom (30 %).

NTNU er i ferd med å ferdigstille en rapport om frafall i lektorutdanningen. Frafallet på lektorutdanningen er lavt sammenlignet med frafallet på sammenlignbare bachelorutdanninger, og dette kan forklares med at lektorstudentene som ikke slutter ser ut til å anse utdanningen som arbeidslivsrelevant. Nesten halvparten av frafallet skjer første studieår, og ytterligere 32 % slutter i løpet av 2. studieår.³ Kun 20 % av de som faller av gjør det etter 120 avlagte studiepoeng. Mens en viss grad av frafall kan være et sunnhetstegn (prøving og feiling), vil frafall senere i studieløpet i større grad være knyttet til misnøye, mistrivsel, manglende mestringsevne eller andre faktorer som er problematisk for studenten, institusjonen eller samfunnet. Siden frafallet på lektorutdanningen i hovedsak dreier seg om de to første studieårene, konkluderer rapporten med at frafallet i like stor grad som et frafallsproblem (negative erfaringer med studiet) bør betraktes som et rekrutteringsproblem. De som slutter oppgir i hovedsak at de kom inn på et studium de hadde mer lyst til å studere, eller at de sluttet fordi de ikke ønsket å bli lærer. Når det gjelder frafall forårsaket av misnøye, er nest viktigste årsak til frafall er mistrivsel. Ensomhet som i at man mangler venner er av liten betydning blant de selvrapporterte årsakene. Som tiltak foreslår rapporten at studentene gis en følelse av hva det vil si å være lærer tidlig, slik at de som sannsynligvis vil falle fra lektorstudiet gjør det så tidlig som mulig. Arbeidsrelevant praksis kan være en måte å gjøre dette på. For å hindre

² Emne- og studieprogramevalueringer, kvalitetsmeldinger, FS-data, DBH-data og Studiebarometeret

³ Gitt normal studieprogresjon.

frafall knyttet til mistrivsel og ensomhet, bør det etableres sosiale nettverk tidlig i studieløpet. I rekrutteringsfasen anses tydelig kommunikasjon om det faktiske innholdet i studiet og faktiske jobbmuligheter sentralt.

Høsten 2015 ble studiedata kartlagt og analysert ved Det humanistiske fakultet, med hovedvekt på frafall på bachelorutdanningene. Disse utdanningene har et betydelig frafall, og også her er frafallet størst etter ett eller to semestre. Studentene som sluttet oppga flere årsaker til at de sluttet. De viktigste faktorene var «Studiet svarte ikke til forventningene mine», «Jeg var usikker på hvilke muligheter utdanninga kunne gi på arbeidsmarkedet» og «Jeg trivdes ikke sosialt». En del studenter oppga også at de fikk tilbud om plass på annet studium, eller at de i utgangspunktet ikke hadde planlagt å fullføre studiet. På spørsmål om hva studiestedet kunne ha gjort for å hindre frafall, er det stor variasjon i svarene, men faktorer som fremheves er endringer i det faglige opplegget, mer veiledning og mer fleksibilitet trekkes frem. I denne rapporten er konklusjonen at fakultetet i større grad bør tenke helhetlig rundt hva bachelorgraden skal inneholde og føre fram til og at det bør være særlig fokus på studiestart og 1. semester for å hindre uønsket fravær. Det bør også ses på undervisningens betydning for frafall. Samtidig vises det til at det er en klar sammenheng mellom frafall og lave karakterer fra videregående skole. Det er også en sammenheng mellom frafall og hvorvidt studiet var førstevalg eller ikke.

På Fakultet for teknologi ved tidligere HiST ble det i 2012 gjennomført en frafallsundersøkelse «Fakta om frafall», som resulterte i at det ble iverksatt tiltak for å forhindre frafall og som førte til at frafallet sank fra 18 % til 8 % i første studieår på ingeniøruddanningene (2015-tall). Prosjektet startet med en kartlegging av frafallet, for å kunne identifisere årsakene til frafallet for å kunne iverksette riktige tiltak. Bare 18 % av studentene som sluttet, oppga at dette skyldtes forhold på studiet. Undersøkelsen viste at den største utfordringen for studentene var matematikk. I tillegg viste undersøkelsen at frafallet skjer i første studieår (91 % av frafallet kom i første studieår og 60 % i første semester), og at mangel på studievenner og sosialt fellesskap var en viktig årsak til frafall. Dette gjaldt begge kjønn, men spesielt for kvinner på studieprogram der de var underrepresentert.

Tiltak for å forhindre uønsket frafall og øke gjennomstrømmingen

Målrettet arbeidet med å øke gjennomstrømming og forhindre frafall skjer i stor grad i de enkelte studieprogram, ikke minst fordi det er stor variasjon mellom studieprogrammene når det gjelder årsaker til frafall, omfang av frafall, og om frafallet skjer tidlig eller sent i studiene. Vi har funnet det hensiktsmessig å skille tidlig frafall (frafall i løpet av oppstartsemesteret) fra annet frafall for bedre å kunne målrette tiltak.

En del studieprogram med utfordringer knyttet til tidlig frafall har innført spesielle tiltak for å lette førsteårsstudentenes tilpasning til studiehverdagen. Det legges vekt på rask integrering i faglig-sosiale sammenhenger, det fokuseres på tilhørighet og trivsel, og flere program har fått god tilbakemelding på ordninger med fast kontaktperson/mentor for studentene det første semesteret.

Når det gjelder arbeid for å redusere frafall og forbedre gjennomstrømming mer generelt er ulike tiltak prøvd ut. Vi ser at tett oppfølging og faste rammer rundt studentene fungerer bra, spesielt i

tilknytning til arbeidet med masteroppgaven. Vi ser også at etablering av studieprogramspesifikke arealer styrker klassefølelse og samarbeid blant studentene, og pilotforsøk med slike «programrom» har gitt positive effekter i form av redusert frafall og bedre faglige prestasjoner. Ellers vet vi at en del frafall og forsinkelser i studiet skyldes etterslep fra de første studieårene. Det er derfor viktig med fortsatt fokus på reduksjon av strykprosent i basisfagene og det er iverksett egne tiltak knyttet til noen slike fag.

En del studieprogram har gjort strukturelle endringer i emne- og programdesign for å tydeliggjøre relevans og øke studentens motivasjon. Eksempler er større emner og etablering av en sammenhengende rekke med emner i strenger eller kolonner som er relevante for valgt studieprogram gjennom de første semestrene. Dette styrker sosialiseringen av studentene inn i fagfeltet fra starten av.

Med utgangspunkt i funnene fra *Fakta om frafall* utviklet Fakultet for teknologi et sett av pedagogiske metoder som ble implementert i undervisningen, og satte i tillegg inn gode pedagoger i grunnlagsfagene og spesielt matematikk. Blant verktøyene var SRS (responsverktøy) og PeLe (Peer Learning Assessment System). I tillegg ble Flipped Classroom tatt i bruk. Videre ble det også benyttet studentassistenter som jobbet direkte med å kombinere det pedagogiske tilbudet og sosiale tiltak. Det er ved Fakultet for teknologi jobbet systematisk med studentmottak og det å skape gode klassemiljø, blant annet ved å støtte linjeforeningene, arrangere fadderuke, turer, lunsj, quiz, økt antall øvinger, gruppearbeid og sosial dag. I tillegg til dette, for å skape et bedre sosialt miljø for jenter, ble prosjektet «Jenter og teknologi» etablert. I prosjektet inngår både faglige og sosiale tilstelninger direkte rettet mot jenter, og prosjektet samarbeider tett med næringslivet. Senere er også andre prosjekt knyttet til studenter og læring igangsatt, som f.eks «Grep om egen læring». Dette prosjektet fokuserer på selvregulert læring hos studenter, ansatte og organisasjon, og setter læringsprosesser og studiekvalitet i vid forstand på agendaen. Flere prosjekt er under planlegging.

Øvrige tiltak knyttet til støtte og tilrettelegging for studentene handler blant annet om gode og hensiktsmessige veiledningstjenester som er synlige for studenten, universell utforming, og studentservice som tilbyr karriereveiledning, mestringsveiledning, tilretteleggingsveiledning for studenter med funksjonsnedsettelse mm. I tillegg arrangeres ulike kurs, f.eks. kurs i studieteknikk og motivasjon og kurs for studenter med lese- og skrivevansker.

Undervisningskompetanse og pedagogisk meritteringssystem (spørsmål 6)

Vi har flere tiltak for å styrke ansattes undervisningskompetanse. Tiltakene er tilpasset ulike grupper av ansatte.

- Pedagogisk utviklingsprogram (PEDUP) til nytilsatte i faste vitenskapelige stillinger som ikke innehar universitetspedagogisk basiskompetanse. Programmet har en arbeidsbelastning på ca. 100 timer. Med bakgrunn i veiledende retningslinjer vedtatt av styret i UHR er det igangsatt et arbeid med å utvide PEDUP til 150-200 timer. Der legges det blant annet opp til at deltakerne skal få en sterkere faglig tilknytning til egne fagmiljø. Større vekt på studentaktive læringsformer blant annet ved besøk i ulike miljøer og hospiteringsmuligheter. Styrke organisasjons- og endringskompetanse i tillegg til individuell pedagogisk kvalifisering. Legge til rette for en oppbygning av egen e-portfolio gjennom programmet som kan inngå i en pedagogisk merittering.

Påbyggingsmoduler som i større grad forankres på instituttene/fakultetene, for eksempel ved å utdanne kollegaveiledere som kan kvalifiseres til å veilede andre grupper.

- "Høgskolepedagogikk" (15 studiepoeng) for faglig ansatte uten pedagogisk formalkompetanse. Studiet har til hensikt å utvikle høgskoleansattes didaktiske undervisningspraksis og bidra til studenters faglige, sosiale og personlige læring og utvikling i et samfunn i utvikling. Målet er å gjøre kandidatene bevisste på didaktiske valg i undervisning og begrunnelse for disse.
- Dagskurs i universitetspedagogikk til ansatte i II-er stillinger eller mindre stillingskategorier Begge gruppene blir ved tilsetning pålagt å gjennomføre ovennevnte i løpet av en toårs periode.
- Midlertidig ansatte, som stipendiater, postdoktorer og forskere, er ikke pålagt å gjennomføre en pedagogisk opplæring før de gjennomfører sin undervisningsplikt, men det er utviklet et kurstilbud for denne gruppen som går over tre dager i tillegg en individuell tilbakemelding.
- Ingeniørped nasjonalt.... *Tekst er under utarbeidelse.*
- Læringstøttesenteret.... *Tekst er under utarbeidelse.*
- Studenter med undervisningsoppgaver deltar i et Læringsassistentopplæringssystem (LAOS) på 25 timer. Et vedtak for å gjøre kurset obligatorisk for denne studentgruppen er på trappene.
- NTNU arrangerer fortløpende seminarer og workshops knyttet til undervisning, læring og vurdering i tillegg til andre tema som for eksempel mangfold og internasjonalisering. Den nasjonale konferansen Læringsfestivalen, som arrangeres av NTNU sammen med Norgesuniversitetet, har nye tilnærminger til undervisning og læring som tema. Under vårens konferanse stod studentaktiv læring og teknologi i fokus.
- NTNU har et etterspørselsbasert tilbud innenfor pedagogisk veiledningstjeneste som har til formål å tilby fagmiljøene bistand på ulike områder, så som individuell lærerveiledning, planlegging og trening i ulike pedagogiske metoder, utforming av undervisningsopplegg og kvalitetssikring av undervisning og læring.

Pedagogisk meritteringsystem

Et av tiltakene i NTNU Toppundervisning er utvikling av et pedagogisk meritteringsystem. En slik ordning skal motivere til og belønne den enkelte og fagmiljøenes innsats for å utvikle og heve undervisningskompetanse. En arbeidsgruppe bestående av representanter fra NTNU og UiT har utarbeidet forslag til et pedagogisk meritteringsystem. Dette beskriver blant annet ulike nivå av pedagogisk kompetanse, systematisert gjennom kriterier, dokumentasjonskrav og vurdering. Arbeidsgruppen foreslår at dokumentert kompetanse gir formell status og at det gis intensiver til individ og fagmiljø.

Ved fusjonen hadde NTNU samlet om lag 470 årsverk i universitetslektorstilling. Disse utgjør nær en fjerdedel av undervisnings- og forskningsårsverkene. Vi har nesten 80 årsverk i førstelektorstilling. Disse har en verdifull kompetanse som benyttes spesielt innen praksisnære utdanninger. Det nye NTNU har en økt portefølje av blant annet sykepleier- og lærerutdanninger. NTNU vil gjennom et pågående arbeid tydeliggjøre denne karriereveien førstelektor/dosent som et alternativ til førsteamanuensis/professor. Vi vil se dette i sammenheng med arbeidet med utvikling av en system for undervisningsmerittering.

NTNU skal nå ikke lenger lyse ut stillinger som førsteamanuensis *eller* førstelektor. Man skal ut fra ressurs- og kompetansebehov gjøre et bevisst valg av stilling ved utlysning. Førstelektor-stillingen innebærer en spesiell kompetanse på utdanningsområdet. Dagens kriterier gir stort rom for tolkning ved tilsetning og opprykk. En tydeligere innretning av kriteriene mot utøvelse og klarere dokumentasjonskrav, kan bidra til at utdanning vektlegges tydeligere ved rekruttering. Rapporten «Innsats for kvalitet» fra UiT og NTNU inneholder forslag på dette området.

Ved tilsetning av førsteamanuensis eller professor skal undervisning og forskning vektet likt. Praksisen fører likevel til at man først vurderer ut fra forskningsmeritter, og vurderer siden om man har nødvendige pedagogiske kvalifikasjoner. Tilsettingskriterier og -prosess kan endres blant annet gjennom rekkefølgen i vurdering og sammensetning av komiteer, slik at utdanning vektlegges tydeligere. Det vil være naturlig at universitetspedagogisk kompetanse inngår i de pedagogiske kommisjonene.

De gode eksemplene (spørsmål 7)

Tekst under utarbeidelse. Her kommer gode eksempler fra NTNU i Trondheim, Gjøvik og Ålesund.

Del 2:

Nasjonale utfordringer, rammevilkår og virkemidler (spørsmål 8, 9, 10)

Det er naturlig å ta utgangspunkt i egne erfaringer når NTNU skal peke på nasjonale utfordringer for å løfte kvalitet, og hvordan departementets styring og virkemidler på en bedre måte kan legge til rette for kvalitetsutvikling. Mange av de relevante erfaringene er løftet fram i første del av vårt innspill.

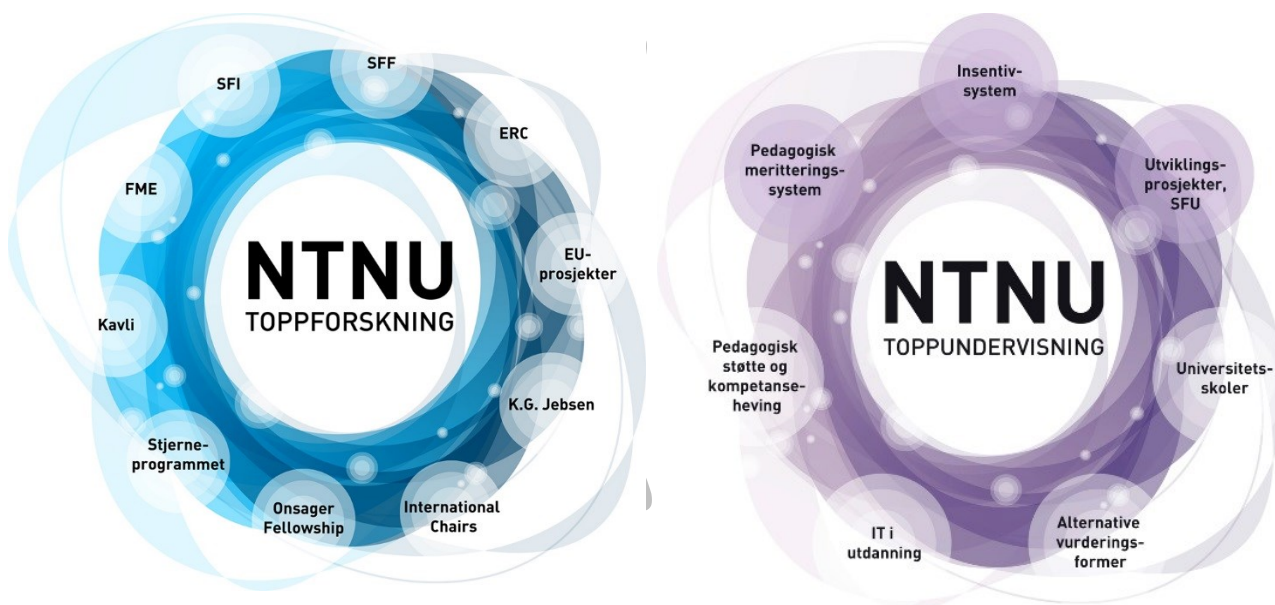
Vårt hovedbudskap er knyttet til det nasjonale og internasjonale virkemiddelapparatet for utdanning, og utvikling av pedagogisk og digitalt læringsmiljø i sektoren:

- ***Et styrket og koordinert nasjonalt og internasjonalt virkemiddelapparat***
- ***Et universitetspedagogisk kompetanseløft som forsterkes gjennom et meritteringssystem***
- ***Et nasjonalt løft for digitalisering***

Vi har i tillegg har noen innspill knyttet til departementets styring av sektoren som omhandler blant annet finansieringssystem og styringsparametere, rammeplaner, praksis, og endringer i lov og forskrift.

Et styrket og koordinert nasjonalt og internasjonalt virkemiddelapparat for utdanning

Det nasjonale virkemiddelapparatet på utdanningsområdet har potensial for videreutvikling. Figurene under illustrerer noe av dette poenget⁴. Forskningsområdet har betraktelig flere nasjonale og internasjonale konkurransearenaer. Utdanningsområdet har behov for å løfte seg fra et individuelt perspektiv til institusjonelle, nasjonale og internasjonale arenaer. For å komme dit er det behov for et styrket og koordinert nasjonalt og internasjonalt virkemiddelapparat for utdanning som støtter opp om institusjonenes kvalitetsarbeid. Det er et behov for at de insentivordningene som allerede eksisterer gjennomgås og koordineres, og at flere utviklingsmidler og konkurransearenaer etableres. Det vil blant annet si et styrket og utvidet Senter for fremragende utdanning (SFU) og en satsning på utdanningsforskning. Det er svært mye institusjonene kan gjøre hver for seg, men for at den institusjonelle satsingen skal bli slagkraftig, er det behov for nasjonale virkemidler.

NTNU er tilfreds med at ordningen med SFU har blitt permanent og styrket og at spesielle fagområder ikke favoriseres ved tildeling av senterstatus. Fra tidligere har sektoren minimumskrav til kvalitet å forholde seg til (NOKUT-forskriften). Ordningen med SFU har bidratt til at sektoren nå drøfter kriterier som kjennetegner fremragende utdanning. Kunnskapsdepartementets utdanningskvalitetspris bidrar til det samme. Departementet bør stimulere til ytterligere oppmerksomhet rundt gode og fremragende utdanninger og miljø som utvikler slik utdanning gjennom å etablere flere nasjonale konkurransearenaer for studieprogram, utdanninger og institusjoner som utmerker seg positivt når det gjelder kvalitet. Senter for fremragende forskning og utdanning (SFFU) bør vurderes som nytt virkemiddel. Forskningsrådet bør i større grad være en arena hvor det konkurreres om midler til forskning på hva som gir god læring på ulike fagområder. Det er behov for styrket forskning på utdanning.

⁴ Det eksisterer for ordens skyld flere virkemidler enn vår figur Toppundervisning viser, men ubalansen er likevel tydelig.

Vi foreslår at det etableres en pris for årets beste gjennomførte prosjekt for innovative læringsarenaer og knytte det opp mot NOKUTs arrangementer og prisutdelinger. En slik pris vil skape oppmerksomhet rundt utforming av læringsareal og hvordan det kan bidra til å støtte studentenes læring. Den vil videre kunne vektlegge betydningen av at de fysiske omgivelsene inngår som verktøy for god læring og at vi ikke har svaret på de gode romløsningene og kontinuerlig må eksperimentere oss frem til fremtidens læringsarenaer.

Gjedrem og Fagernæs pekte blant annet på at det er for lite samarbeid og oppgaveløsning på tvers. Dette gjelder også for dagens ulike konkurransearenaer på utdanningsområdet; både Norgesuniversitetet (NUV), Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) og NOKUT lyser i dag ut midler til fremme av utdanningskvalitet. Utlysningene er ikke koordinert. Det er ulike søknadsprosedyrer, ingen timing på tid og ulike administrative systemer å forholde seg til. Spesielt oppleves det internasjonale virkemiddelapparatet som lite koordinert, eksempelvis hvordan Erasmus + og Horisont 2020 spiller sammen henholdsvis utdanning og forskning. Det er viktig at nasjonalt og internasjonalt virkemiddelapparat sees i sammenheng og koordineres bedre med forskningsområdet.

Et universitetspedagogisk kompetanseløft som forsterkes gjennom et meritteringssystem

Kvalitet henger sammen med kompetanse. Høye ambisjoner for utdanningskvalitet må kombineres med et universitetspedagogisk kompetanseløft som bidrar til at vi er i stand til å løfte kvaliteten ytterligere. UHRs veiledende retningslinjer for basiskompetanse i universitetspedagogikk er et steg i riktig retning, men ambisjonen må være å legge til rette for et løft som går ut over basiskompetanse og som tydelig gjenspeiler den fornying av utdanningene som er mulig når undervisning og læring digitaliseres. For å forsterke kompetanseløftet og belønne innsats for utdanning på lik linje med innsats for forskning har NTNU og UiT tatt initiativ til å utvikle et system for merittering. Vi viser her til vårt forslag til pedagogisk meritteringssystem omtalt i del 1 av vårt innspill. I første omgang finner vi det naturlig å jobbe videre med systemet for merittering i samarbeid med UiT. Utviklingen av et eventuelt nasjonalt meritteringssystem kan bli aktuelt på sikt. Et nasjonalt system vil få større gjennomslag blant annet ved at meritteringsstatus beholdes ved nasjonal mobilitet. Det kan også bidra til at motivasjonen for innsats for styrking av undervisningskompetansen får et nasjonalt løft. Det kan vurderes om man kan samarbeide nasjonalt om utvikling og gjennomføring av kompetanseheving.

Et nasjonalt løft for digitalisering av høyere utdanning

Offentlige dokument argumenterer for en bruk av digital teknologi som gir pedagogisk merverdi, åpner for nye arbeidsformer og samarbeid, arbeidslivsrelevans, internasjonal kontakt, digital kompetanse, tettere oppfølging og vurdering samt universell utforming⁵. Flere institusjoner slår seg nå sammen. Dette stiller forventninger til bruk av teknologi i flercampussammenhenger.

Likevel kan vi konstatere at sektoren så langt har introdusert bedre infrastruktur og basistjenester, mens de faglige utdanningsprosessene i mindre grad er berørt. Den digitale tilstandsrapporten viste

⁵ Sett inn referanse

også at arbeidet med å endre utdanningsprosessene går sent; det er lite endring fra 2011 til 2014. MOOC-utredningen (NOU 2014:5) peker på at digitaliseringen av norsk høyere utdanning ikke har hatt høyt nok tempo og at gjennomføringskraften ved institusjonene har vært for svak. Dersom ansvaret plasseres hos institusjonene alene, mener MOOC-utvalget at utviklingen ikke vil gå raskt nok.

Vi ønsker derfor et nasjonalt løft som legger til rette for økt digitalisering gjennom nasjonale tiltak som støtter opp under institusjonenes eget arbeid. Nasjonale strategier og planer for hvordan sektoren bedre kan samordne sine digitale ressurser bør likeledes legges fram. KDs arbeidsgruppe for IKT-strategi og helhetlige løsninger vil sannsynligvis bidra med innspill til stortingsmeldingen på disse områdene.

Finansieringssystem og styringsparametere

Dagens finansieringssystem har sterke incentiver til kvantitet. Når det gjelder kvalitative mål, bidrar ikke finansieringssystemet i samme grad. I lys av våre innledende kommentarer om kvalitetsbegrepet i høyere utdanning er vår foreløpige konklusjon at dette krever andre styringsinstrumenter og tiltak. Vi ser at utviklingsavtalene som nå prøves ut *kan* være et godt virkemiddel i den sammenheng. Her er det en mulighet for å ha særlig oppmerksomhet på aspekter ved utdanningskvalitet som ikke så lett fanges av de kvantitative indikatorene. NTNU foreslår at den kommende stortingsmeldingen legger til rette for at utviklingsavtaler blir et velegnet instrument for å fremme kvalitet ved den enkelte institusjon. Vi har merket oss departementets understreking av at avtalene ikke skal gå på bekostning av institusjonenes autonomi. Erfaringer fra utprøvsperioden må legges til grunn for videre arbeid med avtalene. Dersom utviklingsavtalene skal bli et sterkt incentiv for kvalitet, bør det vurderes å knytte midler til avtalene.

Departementet sier at målet med utviklingsavtalene er å medvirke til at institusjonene får en tydeligere profil og at det blir en bedre arbeidsdeling institusjonene imellom. Utviklingsavtalene vil på denne måten både knyttes til kvalitet i den enkelte utdanningsinstitusjon, men også til den nasjonale porteføljekvaliteten. Til det siste aspektet kan man tenke seg at departementet bruker styringen til å sikre at den nasjonale porteføljen dekker nasjonalt behov for kompetanse, altså ikke bare riktig kvalitet i utdanningene, men også riktige utdanninger. Departementet har allerede mekanismer som til en viss grad styrer den nasjonale porteføljeutviklingen, slik som kandidatmål for visse utdanninger. Det er viktig at denne dialogen er åpen og transparent, og ikke bare foregår mellom den enkelte institusjon og departementet.

Kunnskapsdepartementet (KD) er opptatt av at vi må arbeide systematisk med å redusere frafallet og styrke gjennomføringen. Denne oppfatningen deler vi, og det er gjort mye godt arbeid i sektoren. I del 1 har vi sagt noe om våre tiltak og trukket fram noen funn fra gjennomførte frafallsanalyser; frafall er et symptom, og årsakene er mange. Noen årsaker kan vi som institusjoner påvirke, andre er det mer krevende. Dette gjelder særlig frafall innenfor kategorien tidlig frafall. (I denne kategorien kan det også argumenteres for at et visst frafall er naturlig). Vi mener KD i sine styringsparametere bør vurdere om vi skal bevege oss bort fra måling av tidlig frafall, eventuelt ha flere målepunkt som grunnlag for tiltak og vurdering av effekt.

Det er i denne sammenheng viktig for oss å understreke at vi tar ansvar for våre studenter også tidlig i utdanningsløpet, men i lys av det fokus frafall har i en styringssammenheng er det viktig at debatten er nyansert, forskningsbasert, og ikke hindrer nasjonal mobilitet. Spørsmålet om frafall blir særlig sentralt når kandidatproduksjon vektlegges. Er det frafall om en student fullfører studiene ved en annen institusjon? Vi ønsker at KD i samarbeid med sektoren tar initiativ til et arbeid for et bedre kunnskapsgrunnlag på dette feltet.

Vi har avslutningsvis noen kommentarer knyttet til KD finansieringskategorier. Skillet mellom utdanningsområder med lite kostnadskrevenne forelesningsundervisning og mer studentaktive læringsformer blir fremover mindre tydelig. Selv om det fremdeles vil være utdanninger som har høyere kostnader knyttet til for eksempel laboratorietung undervisning, er det mye som taler for at de fleste utdanningsområder fremover krever mye større grad av varierte undervisnings- og læringsformer med endrede krav til fysisk og digitalt læringsmiljø. Økt finansiering fra KD (høyere kategori) kan være et virkemiddel for å stimulere til slike undervisningsmetoder i utdanninger som er spesielt viktig for samfunnet og fremtidig produktivitet. I lys av frafallsdiskusjonen over, er tidlig innsats på lavere grads nivå også viktig.

Rammeplaner

Mange utdanninger er regulert gjennom nasjonale rammeplaner. I første rekke gjelder dette lærer, ingeniør og helse- og sosialfag. Ordningen med rammeplaner er i utgangspunktet tenkt som et grep for å sikre en grunnleggende harmonisering av faginnhold for tilsvarende utdanninger i universitets- og høyskolesektoren. Rammeplaner er også egnet til å fastsette minimumsnivåer for utdanning til yrker som krever autorisasjon. Noen miljø hos oss har gode erfaringer med rammeplaner. Vi ser imidlertid at rammeplaner også gir noen uønskede konsekvenser. Rammeplanene gir lite manøvreringsrom for læresteder som ønsker å gi sin institusjonelle profilering i studieprogrammene. Rammeplaner med høyt detaljeringsnivå kan også bli for statiske, og dermed redusere mulighetene for endring.

Med unntak av sykepleierutdanningen, som fikk sin siste rammeplanrevisjon i 2008, har eksempelvis de fleste av våre helsefagutdanninger nasjonale rammeplaner fra 2005. Meld. St. 13 (2011 – 2012) *Utdanning for Velferd*, pekte på viktige utfordringer våre utdanninger sto overfor. Det er i den forbindelse gitt signaler om at ordningen med rammeplaner og forskrift ville bli erstattet av et nytt system for styring av de helse- og sosialfaglige profesjonsutdanningene. Dette er fortsatt ikke avklart.

Nødvendig koordinering av innhold i utdanning skjer i dag også uten nasjonal regulering. Noen av våre profesjonsutdanninger, eksempelvis medisin og sivilingeniør, har aldri har vært styrt av rammeplaner. (Det kunne vært naturlig at de faglige rådsorganene under Universitets- og høgskolerådet hadde en koordinerende rolle også for dagens rammeplanstyrte utdanninger.)

KD bør ta initiativ til at ordningen med nasjonale rammeplaner diskuteres. Hvis de skal beholdes må det som et minimum sikres at de revideres i en takt som gjør at viktige samfunnsendringer fanges opp.

Praksisplasser

Vi har tidligere løftet fram praksis som et viktig grep for å sikre relevans. I den sammenheng ønsker vi å løfte fram mangelen på tilgjengelige praksisplasser. Det er et stort dilemma at studier med svært gode søkertall ikke kan ta opp flere studenter på grunn av mangelen på praksisplasser, spesielt på områder hvor det er et stort behov for arbeidskraft.

Det er behov for sterkere nasjonal styring for å sikre tilgang til praksisplasser for studier med krav til praksis. Styringsmekanismene må i større grad ta hensyn til behovet for rekruttering nasjonalt. Langsiktige og gjensidig forpliktene avtaler mellom partene må på plass, veiledningskompetansen i arbeidslivet økes, og økonomiske insentiver for arbeidsgivere kan være aktuelt. Forpliktelsen til å ta imot studenter til opplæring må være lik uavhengig av sektor, kommunal eller statlig og reguleres gjennom lov, og finansiering av praksisopplæring må sikres og synliggjøres. Selv om årsakene til manglende kapasitet er noe ulike for de ulike utdanningene, ønsker vi at disse viktige prinsippene finner en sektorovergripende løsning.

Et mulig eksempel på insentiv for arbeidsgiverne er at det legges til rette for praksissamarbeid med arbeidslivet gjennom eksempelvis Skattefunn-ordningen. I dag bidrar Skattefunn-ordningen med finansiering (skattefradrag) når bedrifter skal utvikle en ny eller bedre vare, tjeneste eller produksjonsprosess. Studentinvolvering og praksis kan være ressurskrevende å håndtere både for bedrifter og utdanningsinstitusjoner, men samfunnet får mye positivt igjen for denne involveringen. Ved å inkludere studentpraksis i Skattefunn-ordningen vil man stimulere til kvalitet. Skattefunnordningen vil fortsatt kunne ha de samme mål i forhold til å bidra til å utvikle varer, tjenester eller produksjonsprosess, men i tillegg vil de også kunne bidra til å utdanne en fremtidig kandidat. Ordningen bør gjøres kjent blant potensielle arbeidsgivere.

Studentenes rammebetingelser

Vi har høye ambisjoner på studentenes vegne og studentene har høye ambisjoner på egne vegne. Dersom vi skal lykkes med vår felles ambisjon, må studentene gis rammebetingelser som gjør det mulig å være heltidsstudent. Dagens studiestøtte er på et nivå som leder mange studenter ut i deltidsarbeid. Norsk Studentorganisasjon viser til at seks av ti norske studenter er avhengige av deltidsarbeid for å få økonomien til å gå opp. Andre er igjen avhengige av støtte fra foreldre for å kunne leve gjennom studietiden. Dette ser vi også i Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) fra 2014, der 32 % oppgir at de er økonomisk sårbare. Slik skapes det et skille mellom studentene basert på økonomisk bakgrunn. Det er riktig å stille høye krav til studentene, men disse skal være faglige, og ikke økonomiske. For at studenter og institusjoner skal lykkes med våre felles ambisjoner mener vi at studiestøtten bør økes til et nivå som tilsvarer 1,5 G.

Samtidig er det viktig å understreke at rammebetingelsene må utformes slik at den store og økende studentgruppa som ikke studerer på heltid, også gis muligheter til å oppfylle egne ambisjoner. Diversiteten i studentpopulasjonen tilsier at høyere utdanning også må tilrettelegge for å stille krav til dem som velger å studere på deltid. En stor andel av disse er etablert med familie, arbeid og bosted. De er derfor tilbøyelig til å velge tilrettelagte studieløp, hvor en kan kombinere deltidsstilling med studier og etablert bosted. Dette utfordrer UH-sektoren til å lage undervisningsdesign som

møter målgruppen, og tilrettelegge for økt kompetanseutvikling i regioner uten etablerte utdanningsinstitusjoner. Studieløp kan designes som heltidsstudier, deltidsstudier og fleksible heltid- og deltidsstudier. Vi foreslår derfor at departementet vurderer hvor velegnet styringsparameteret gjennomføring på normert tid er som mål for høy kvalitet for alle studentgruppene.

Lov og forskrift

Det pågår en revidering av universitets- og høyskoleloven samt forskriftene til loven (studiekvalitetsforskriften og studietilsynsforskriften). Begrunnelsen for dagens endringer er kvalitetsheving. Vi viser i den forbindelse til våre hørings svar til UH-loven og KDs studiekvalitetsforskrift, men ønsker å trekke fram følgende innspill:

- Sektoren preges av utydelig begrepsbruk. Eksempler på begreper som ofte brukes om hverandre og med skiftende innhold er: studietilbud, studier, utdanning, studieprogram, studieretning, studieløp og studentgruppe. Det oppstår som resultat uklarheter med hensyn til hva KD og NOKUTs krav refererer til. Dette er spesielt utfordrende i en tilsynssammenheng. KD bør ta initiativ til en gjennomgang av begrepsbruken i sektoren.
- «NTNU opplever at det er elementer i høringsbrevet som står i et visst spenningsforhold. I høringsbrevet står det under punkt 3.1:” Etter universitets- og høyskoleloven ligger ansvaret for utdanningskvaliteten til den enkelte utdanningsinstitusjon. NOKUTs rolle er blant annet å kontrollere om institusjonene etterlever lovens krav.» At NOKUT i større grad skal «drive tilsyn med den faglige aktiviteten» vil kunne oppleves som i strid med institusjonenes autonomi.»

Universitets- og høyskolerådet har nylig fastsatt veiledende retningslinjer for bruk av eksterne sensorer. Vi anser bruk av eksterne sensorer som et viktig bidrag til å harmonisere karakterbruken og utvikle kvaliteten i studiene. Strukturreformen vil imidlertid føre til at det blir mer utfordrende å skaffe eksterne sensorer da sensorer som tidligere var eksterne blir interne når institusjoner fusjonerer.

NTNU legger til grunn at kjønnspoeng alene ikke medfører likestilling. Vi arbeider strategisk med å rekruttere jenter til mannsdominerte utdanninger uavhengig av kvoteringsordning og understreker viktigheten av dette arbeidet. Likeså erkjenner vi behovet for tilsvarende satsning for å rekruttere menn til yrker hvor kvinner er overrepresentert. NTNU merker seg Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2015-2016), Innst. 228 S (2015-2016) *Likestilling i praksis - Like muligheter for kvinner og menn* og har stilt seg positiv til å være vertskap for en nasjonal satsning i å rekruttere menn til utdanninger hvor det tradisjonelt har vært kvinnedominans. Vi er allerede vertskap for tilsvarende satsning av jenter til realfag og teknologi. Etter at fusjonen har vi nå utdanninger hvor menn er sterkt underrepresentert både i tradisjonelle høyskoleutdanninger, så vel som innen enkelte femårige utdanningsløp. Både innen sykepleie, de øvrige helse- og sosialutdanningene og grunnskolelærerutdanningen er NTNU er stor nasjonal aktør.

Læringsmiljø er ikke en del av statsrådets faktorer for utdanningskvalitet. Utvikling av et godt læringsmiljø i bred forstand er viktig, og læringsmiljøarbeidet står sentralt i vårt kvalitetsarbeid. Læringsmiljøarbeidet er blitt en så integrert del av vår virksomhet at vi ikke nødvendigvis ser hensikten med å isolere dette rent organisatorisk til et lovpålagt utvalg som nå kan synes å ha utspilt

sin rolle. Studentenes innflytelse ivaretas i organer hvor beslutninger faktisk fattes, jf. LMUs rolle som kun et rådgivende organ. Til tross for at LMU er det eneste utvalget hvor studenter utgjør halvparten av sammensetningen, opplever vi likevel lavt studentengasjement knyttet til å delta aktivt i LMU.

Vi er bedt om å se vårt innspill i sammenheng med innspillene vi ga i Humaniorameldingen. Vi har i del 1 vist til vårt innspill for utdyping av enkelte tema, men ønsker avslutningsvis å trekke fram følgende fra vårt innspill til Humaniorameldingen:

- Vi ber KD fjerne hindringer for nasjonalt samarbeid innenfor utdanning
- Vi ber om at KD iverksetter en fremmedspråksatsing for å få styrket kompetansen i fremmedspråk.
- Vi ber KD utarbeide nasjonale krav som må fylles for å få tittelen *Universitetsskole*.

Med vennlig hilsen

Gunnar Bovim

UTKAST